

The Journal of Academic Social Science Studies



International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 1, p. 1325-1346, January 2013

HAYAT BİLGİSİNDE KİŞİSEL NİTELİK(DEĞER) ÖĞRETİMİ *TEACHING THE VALUE OF LIFE SCIENCE LESSON*

Yrd. Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.

Abstract

Content of life science according to the understanding public education children close to both themselves and their environment was created to recognize. According to 2005 life science programme students to get to know both themselves and their near environment their attempts are supported in guidance of teachers. 2005 programme said that transfer of content especially be used in concrete activities.

Introduction to life science is taught in the first three years of primary education and it is seen as a core course. This course helping person for understanding and making sense of life is important to transfer of information and skills and also values. The aim of this study is to expose range of values introducing as personal characteristic in introduction to life science program according to theme. In addition, other aim is to suggest proposal about the condition and practicable of values in attainment. For this purpose, values are detected provided that gains in themes of introduction to life science program are examined one by one. Students are tried to gain 15 values identified as

personal characteristic in introduction to life science lecture. These values are set as auxiliary to understand and make sense of life.

In program, the range of value of each according to theme is not equal. Some values are taken part in more than but some are not. Sometimes, even if some values are appropriate to gain, these values are not taken part in gains.

Key Words: Life Science, Values, Value Education, Theme, Recovery.

Öz

Hayat bilgisi dersinin içeriği, toplu öğretim anlayışına göre öğrencilerin hem kendilerini hem de yaşadıkları yakın çevrelerini tanımak amacıyla oluşturulmuştur. 2005 hayat bilgisi programına göre, öğrencilerin hem kendilerini hem de yakın çevrelerini tanımak için, kendi girişimleri öğretmenlerin rehberliğiyle desteklenmektedir. 2005 programı, bu dersin içeriğinin aktarılmasında çoğunlukla somut etkinliklerin kullanılması gerektiğini de ifade etmektedir.

Hayat bilgisi dersi, ilköğretimin ilk üç sınıfında okutulan ve mihver ders olarak kabul edilen önemli bir derstir. Bireye hayatı anlaması ve anlamlandırması için yol gösteren bu ders, bilgi ve beceri ile birlikte kişisel nitelikler (değer) aktarmaya da yardımcı olan önemli derslerden biridir. Bu çalışmanın amacı, hayat bilgisi programında kişisel nitelik olarak isimlendirilen değerlerin temalara dağılımını ortaya koymaktır. Ayrıca mevcut kişisel niteliklerin(değerlerin) kazanımlar içerisindeki durumu, uygulanabilirliği hakkında da birtakım öneriler sunmaktır. Bu amaçla hayat bilgisi programında temalar içerisindeki kazanımlar tek tek incelenerek mevcut değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Hayat bilgisi dersi içerisinde kişisel nitelikler diye de adlandırılan toplam 15 değer, öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu değerler bireyin hayatı anlamlandırmasına ve anlamasına yardımcı olacak niteliktedir.

Program içerisinde her bir değerın temalara dağılımı birbirine eşit değildir. Kimi değer kazanımlar içerisinde fazlasıyla yer alırken, kimi değere temalar içerisinde çok az yer verilmiştir. Bazen de değer kazandırmaya çok uygun olmasına rağmen, kazanımlar içerisinde hiçbir değerın yer almadığı da çalışmada tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi, Kişisel Nitelikler, Değer Öğretimi, Tema, Kazanım.

GİRİŞ

Hayat bilgisi, eğitim öğretim hayatına yeni başlayan bireylere hayatın zorlukları ile mücadele etmenin, bu zorluklarla baş etmenin yollarını öğreten ilk ve en

temel derstir. Hayat bilgisi dersi, bireye toplumsal yaşama ayak uydurmada da önemli ipuçları veren önemli derslerden biridir. Hayat bilgisinin konularının “birey”, “toplum” ve “doğa” öğrenme alanları şeklinde oluşturulmuş olması, insanın bireysel olarak yaşamını devam ettirebilme şansının olduğu, ancak toplumsal bir varlık olduğunu ve bu varlığın yaşamını sorunsuz ve mutlu sürdürebilmesi için sosyal ve fiziki çevresiyle de uyumlu yaşaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. İnsan biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütündür ve yaşamını sorunsuz devam ettirebilmesinde bu bütünlüğün yaşama aktarılması gerekmektedir.

Hayat bilgisi dersi, öğrencilerin kendilerini ve çevresini tanıma, kendini geliştirerek çevresine uyum göstererek, çok yönlü ve yaratıcı düşünme, problem çözme gibi özelliklerin temellerinin atıldığı bir derstir (Çilenti, 1988). Bundan hareketle doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler (Sönmez, 2005) şeklinde tanımları yapılmaktadır. Görüldüğü gibi bu ders, aslında bireyin basit anlamda toplumla entegre olmasının önünü açan temel derslerden belki de ilkidir. Hiç kuşku yok ki bu entegrasyonda bireyin bir takım zorluklarla karşı karşıya kalması normaldir. Önemli olan o zorluklara ait problemleri çözmede, uygun strateji geliştirip geliştirmediğidir. Hayat bilgisi dersini alan bireyler bu konuda bir strateji sahibi olacak biçimde yetiştirilmelidirler.

Bu amaç doğrultusunda, hayat bilgisi dersinin konuları eskiden beri okutulmaktadır. Ancak hayat bilgisi adıyla ilk etapta bir dersin ilkokullarda okutulduğunu söyleyemiyoruz. Bu dersin oluşumu tarihi bir süreçle ancak mümkün olabilmektedir.

Hayat bilgisi dersinin müfredatı oluşturulmadan önce, 1868 tarihinde sıbyan mekteplerinde Malumat-ı Nafia (Faydalı bilgiler, Hayat bilgisi) adında içerisinde hayat bilgisi dersinin konularının olduğu bir ders okutulmak amaçlanmışsa da bu ne yazık ki gerçekleşmemiştir (Kodaman,1999). Bu ders ile ilgili ciddi düzenlemeler cumhuriyetle birlikte başlamış, ilk kez 1869 tarihinde Maarif Nazırı olan Saffet Paşa döneminde ders olarak okutulmuştur (Binbaşoğlu, 2003).

Atatürk'ün, John Dewey'i Türkiye'ye program çalışmalarında yardımcı olması amacıyla davet etmiş olması, hayat bilgisi dersinin programının ortaya çıkmasında da önemli bir dönüm noktası olarak görülür. Bu dönemde ki program çalışmalarıyla toplulaştırma anlayışı gündeme gelmiş bu şekilde hayat bilgisi dersinin altyapısı oluşturulmuştur (Şimşek,2011). 1924 yılında tek tip ve 5 yıl için bir program yapılmıştır. 1926 yılında toplu öğretim, çocuğa özgelik, yakın çevre koşulları göz önünde bulundurulmuş ve bu hususlar program geliştirme çalışmalarında vurgulanmıştır (Varış, 1988).

Günümüzde ilköğretimin ilk kademesinde 1.2 ve 3. sınıfta okutulan hayat bilgisi dersi sosyal bilgiler, fen bilgisi din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslere altyapı oluşturmaktadır. Bu disiplinler içerisinde yer alan birçok konu, beceri ve kişisel nitelikler, somutlaştırılmak ve yaşamla birebir ilişkilendirilmek kaydıyla öğrencilere sunulmaya çalışılmaktadır. Bu duruma uygun olarak sosyal bilgiler dersi içerisinde verilen değerler, hayat bilgisi dersi içerisinde kişisel nitelikler şeklinde, daha basit düzeyde öğrencilerin seviyelerine uygun olarak kazanımların da içerisine yerleştirilerek öğrencilere verilmektedir. Bu çalışmada temalar içerisinde hangi kişisel niteliklere yer verildiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Değer nedir? Nasıl kazandırılır.

Değer, bir sosyal gurup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır (MEB,2005).

Değerlerin en önemli görevi, çeşitli durumlarda davranışa rehberlik eden standartlar sağlamasıdır. Değerler kendimizi başka insanlara tanıtma başkalarının davranışını ve kendi davranışımızı yargılamada kendimizi başkalarıyla karşılaştırmada başkalarını ikna etmede temel oluşturur (Rokeach,1973).

Değerlerin inceleme konusu yapılmasını gerektiren bir özelliği de benimsenen değerlerin davranışları etkilemesidir. Çünkü değerler, inanç, tutum ve davranışların rasyonelleşmesini sağlayan standartlardır. Değerler bireylerin davranışlarını belirleyen rehberdir (Rokeach, 1973). Değerler insanların duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını anlamada ve açıklamada da önemli işleve sahiptir.

Değerler sosyal yaşama tesir eden önemli olgulardır. Sosyal sonuçlar literatürde değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır. Bu işlevler aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

1. Değerler bireylerin sosyal statülerinin belirlenmesinde birer araç olarak kullanılırken rollerin seçiminde ve gerçekleşmesinde rehberlik ederler.

2. Değerler kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde yoğunlaştırır.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından gösterilir. Böylece kişiler hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Ayrıca değerler onaylanmayan davranışları engeller ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlarlar.

5.Değerler dayanışma aracı olarak da işlevde bulunurlar. Toplum tarafından kabul görmüş ortak değerlerde sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan önemli faktörlerdendir (Fichter, 1990).

Değerlerin ortaya çıkmasının yanında yerleşmesinde de sosyal onay önemli bir yer teşkil etmektedir. Onaylanan davranış ilerleyen zamanlarda değerlere dönüşerek bireylerde yerleşme süreci gerçekleştirirler. Bu süreçte model alınan ve onaylanan davranışlar pekiştirilme sonucunda yerleşir ve sürdürülmeye devam edilir. Pekiştirilen davranışlar yerleşmeye ve sürdürülmeye daha yatkın hale gelir. Sosyal öğrenme teorisinin varsayımlarından hareketle, değer yargılarının kişinin yetiştiği çevreden beslenerek şekillendiğini söyleyebiliriz (Özbay, 2004). Öğrencilerin toplumsal yaşama uyum sağlamasında, kendi kişiliğini oluşturmasında değerleri benimsemiş olmaları önemli bir husustur. Hiç kuşku yok ki bahsedilen değerlerin benimsenmesinde bireyin içerisinde yetiştiği çevresel koşullardan önce, kendi ailesinin değer mefhumuna bakış açısı önemli ölçüde belirleyicidir. Bireyin toplumsal yaşama uygun davranışlarının pekiştirilerek, takdir edilmesi kötü kabul edilen bir davranışta bulunduğu uyarılması bu dönemde değer yerleşimine olumlu yönde tesir edecektir.

Morgan (2000)'a göre, yetişkinlerin tutumları, çocuklarda paylaşma ve yardımseverlik gibi değerlerin gelişimini etkilemektedir. Yetişkinler çocukların bu yöndeki olumlu davranışlarını onaylarsa, ana ve babalarının ve yaşamlarındaki diğer önemli kişilerin onayını alabilmek için çocuklarda bu tür sosyal davranışları sergileme çabaları daha çok artacaktır.

İbn-i Sina'ya göre, çocuğun ilk eğitimi ahlak eğitimi olmalıdır. Bu çocuğu kötü iş ve arkadaşlardan uzaklaştırıp iyi arkadaşlarla oynamasını sağlamak onu iyi davranışlara teşvik ile olur. Bu dönemde çocuğa fazla baskı yapmamalı, hatalarını uygun bir biçimde düzeltmeli gerekirse iyi davranışı sergileyinceye kadar zorlanmalıdır(Akyüz, 2012).

Özgüven'e (1994) göre, ise değerlerin özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Toplum ya da birey tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.

Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

Değerler, bireyin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdülerdir (Akt: Dilmaç, 1999).

Değerlerin sınıflandırılması

Spranger değerleri altı temel gruba ayırmış olup bu değer grupları; estetik, kuramsal, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değer gruplarıdır. Bu değer sınıflamaları daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülmüş ve bu değer gruplarının açıklamaları aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir (Akbaş, 2004):

Bilimsel değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.

Ekonomik değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.

Sosyal değer: Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.

Politik değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

Dini değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Bireyin sosyal bir varlık olarak bulunduğu çevreye uyum göstermesinde başlıca hayat ilkeleri diye de ifade edebileceğimiz bu değerlerin tamamına bu müfredat içerisinde yer verilmesi biraz zor gibi görünse de basit anlamda bu sınıflandırmaya da uygun olarak bir takım değerlerin verilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Hemen şunu da ifade edelim ki üst sınıflara doğru değer diye tarif edilen ve daha toplumsal olan bu olgular hayat bilgisi dersi içinde kişisel nitelikler ismiyle tamamen bireyseldirler.

Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar

Değerlerin aktarılabilmesi en uygun ortamlar okullardır. Son zamanlarda gündeme gelen temel hususlardan biride bu aktarımın nasıl olacağıdır. Okullarda geleneksel telkin yoluyla değer aktarmak mümkün olabileceği gibi değer açıklama yöntemi, ahlaki muhakeme ve değer analizi yöntemleriyle de değerleri aktarmak mümkündür. Bizi ilgilendiren asıl konu değer açıklama yoluyla değer aktarımıdır o yüzden sadece bu yöntemin ele alınması yeterli görülmüştür.

Değer açıklamak

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip çıkmasını

kapsar. Bu yaklaşım bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Yaşam becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder (Kirschenbaum,1995).

Öğrencilerin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağı ve soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Genç veya yaşlı herkes otorite, çalışma, arkadaşlık, para, cinsellik, din, siyaset, boş zaman, okul gibi konularda anlaşmazlığa ve karışıklığa düşer ve değer çatışması yaşar. Bugünün genç ve çocukları geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıyadır. Alternatiflerin çok olması onları daha çok karmaşaya ve görgüsüzlüğe itmiştir. Bu karmaşıklık ve anlaşmazlık karşısında öğrencilere yardım gereklidir (Simon, 1972, akt:MEB,2005).

Bu yaklaşımda, öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım, bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Welton and Mallan, 1999, akt:MEB,2005). Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek onların kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım, değerlerin içeriğinden çok değerlerin oluşma süreciyle ilgilenmiştir (Simon, 1972, akt:MEB,2005).

Ryan'a (1991) göre, değer açıklama; sınıf oyunları, sergiler, farklı zaman ihtiyaçlarında alıştırmalar ve özel olarak seçilmiş konular sayesinde yapılır. Öğretmenler değer açıklamasını tüm yaş seviyelerinde ve konularda kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı gösterir ve belli değerleri empoze etmeden öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler (Bacanlı, 2000, akt:MEB, 2005).

Öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varmasına olanak tanıyan bu yöntemle, onlara kendi görev ve sorumlulukları da fark ettirilecek bu şekilde kendi yaşamlarına yön vermeleri sağlanacaktır. Bu yöntemin, her yaş ve seviyeye uygun olması hayat bilgisi dersi için önemli bir diğer husustur. Çünkü hayat bilgisi dersi ile eğitim ve öğretimin ilk kademesinde yer alan ve somut işlemleri ve kavramları daha kolay anlayan bireylere soyut olan bazı değerlerin anlamını kavratmak çok da kolay değildir. Değer açıklama yöntemiyle hem yaparak yaşayarak hem de somutlaştırarak değer aktarımı mümkün olmaktadır. Bu sayede değerlerin benimsenmesi ve yaşam biçimi haline dönüştürülmesi de kolaylaşmaktadır.

Değer aktarımında zorlama ve empoze etme yoktur. Bu yöntemle şu yedi basamağın takip edilerek değer kazandırmanın gerekli olduğu ifade edilmiştir (Simon,1972, akt:MEB,2005).

Seçme

- 1.Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)
- 2.Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme
- 3.Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme

Ödüllendirme

- 4.En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme
- 5.Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme

Hareket

- 6.Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) ile hareket edebilme
- 7.Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek

Hayat bilgisi dersi ve değer öğretimi

Hayata yeni başlayan bir bireyin daha öncede ifade ettiğimiz gibi içerisinde bulunduğu ilk sosyal çevre, kendi ailesidir. Ailede bireye birtakım ahlak ve fazilet değerleri kolaylıkla anlatılabilir. Ailede verilen değerler, diğerleri ile kıyaslandığında sayıca daha azdır. Örneğin istisnaları olmakla beraber bilimsel, politik gibi değerler daha sonra kazanılan değerlerdir. Arkadaş çevresi, bireyin değer kazanımında bulunabileceği ikinci çevresi olarak kabul görür. Zamanının çoğunu geçirdiği okullar ve okul çevresi belki de değer kazanımı konusunda en son fakat en önemli işleve sahip mekânlardır. Öğretmenler bu durumda en çok değer kazanımına katkıda bulunmaları gereken kişilerdir. Çünkü bu dönemde öğretmenin söylediklerinin ve yaptıklarının kabul edilme, benimsenme ihtimali daha yüksektir. Bu amaçla öğretmenlere değer kazanımı konusunda büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Okul çevresi değer çeşitliliğinin de en fazla olduğu mekânlardır. Değer çeşitliliğini bireye sunmada okulların dolayısıyla öğretmenlerin misyonu diğerlerine göre daha baskındır. Hiç kuşku yok ki bu konuda hayat bilgisi programının temel misyonu da çok önemlidir.

Hill (2004) değerlerin öğretiminde öğretmenlere şu önemli görevlerin düştüğünü ifade etmektedir.

- a)Değerleri benimsemiş bir model olması
- b)Sınıf içerisinde ortak bir doku oluşturması
- c)Her öğrenciye sorumluluk vermesi

d)İyi ve kötü sonuçlarıyla davranışların taşıdıkları olumlu ve olumsuz değerleri hissettirmesi

- e)Öğrencelere karar verme olanağı tanınması
- f)Paylaşım fırsatı vermesi
- g)Ortaklaşa çalışmayı teşvik etmesi...

Görüldüğü gibi değerlerin öğretiminde öğretmenlere büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak öğretmenin, kendisinin değerleri özümsemiş ve yaşantısına uyarlamış olması ve bu noktada öğrenciler bir model oluşturması önemli bir husustur.

Birey olarak insanın, sağlıklı bir yaşam sürebilmesi, her şeyden önemlisi varlığını devam ettirebilmesi için içerisinde doğduğu toplumun değerlerini ve yaşam biçimini dikkate alması gerekir.

Değer, insana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insani etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır. Aristo'nun deyişiyle değer, kişilere "insanın işini" yapabilecek duruma gelmesi için yardımcı olmak; insana özgü diğer bütün etkinlikleri amaçlarına uygun gerçekleştirebilecek duruma gelmesine yardımcı olmaktır. Başka bir ifadeyle kişilerin doğru bilmelerine, doğru düşünmelerine, doğru değerlendirmelerine, doğru eylem içinde olduklarını görebilmelerine yardımcı olmaktır (Kuçuradi, 1995).

Bu noktadan hareketle okullar ve eğitim (öğretim) programları, ideal insan tipini yetiştirmek için oluşturulmuştur. Hayat bilgisi programı ve dersi, değer öğretiminin bireye aktarılmasında en uygun içeriğe sahip derstir. Hayat bilgisi programında, çocukların temel yaşam becerilerinin yanı sıra olumlu kişisel nitelikler geliştirmeleri de amaçlanmıştır ifadesi aynen yer almaktadır. Henüz birtakım kişisel niteliklerden yoksun olarak eğitim kurumlarına kabul edilen çocuklara, bireye özgü davranış ve kuralların aktarılmasında hayat bilgisinin işlevi önemlidir. Hiç kuşku yok ki insana özgü bu davranış ve kurallar olumlu insan nitelikleri yani değerlerdir. Bu kişisel niteliklerin bir kısmının sosyal bilgiler başta olmak üzere diğer derslerin müfredat programında da yer aldığını söyleyebiliriz. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için sosyal bilgiler programında yer alan değerler ile hayat bilgisi programında ki kişisel niteliklere aynı tabloda yer aldığı şekliyle bir göz atmak yerinde olacaktır.

Tablo 1: Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilerde Kazanımlar İçerisinde Geliştirilmesi Öngörülen Başlıca Kişisel Nitelikler (Değerler)

Hayat Bilgisi dersindeki kişisel nitelikler	Sosyal bilgiler dersindeki değerler
Özsaygı	Aile birliğine önem verme
Özgüven	Adil olma
Toplumsallık	Bağımsızlık
Sabır	Barış
Hoşgörü	Özgürlük
Sevgi	Bilimsellik
Saygı	Çalışkanlık
Barış	Dayanışma
Yardımseverlik	Duyarlılık
Doğruluk	Dürüstlük
Dürüstlük	Estetik
Adalet	Hoşgörü
Yeniliğe açıklık	Misafirperverlik
Vatanseverlik	Sağlıklı olmaya önem verme
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	Saygı
	Sevgi
	Sorumluluk
	Temizlik
	Vatanseverlik
	Yardımseverlik

Hayat bilgisi dersinde, öğrencilere kazanımlar içerisinde verilmesi hedeflenen kişisel nitelikler 15 tanedir. Daha üst sınıflara doğru bu sayının daha da arttırıldığı görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması gereken toplam değer sayısı 20'dir. Hayat bilgisi dersinde 15 değer, sosyal bilgiler dersinde 20 değer verilmesi çocukların gelişimsel özellikleri ile alakalı bir durumdur. Sosyal bilgiler dersinin içerisinde hayat bilgisi dersinden farklı olarak çocuğun gelişimsel özelliklerine daha uygun bazı değerlerin yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında hayat bilgisi dersi kazanımları içerisinde yer alan bir takım kişisel niteliklere de artık sosyal bilgiler programında yer verilmediği görülmektedir. Örneğin öz saygı, öz sevgi, toplumsallık, sabır, doğruluk, yeniliğe açıklık, kültürel değerleri koruma ve geliştirme gibi kişisel niteliklere, sosyal bilgiler programında ya hiç yer verilmemiş ya da başka isimlerle daha detaylı bir biçimde yer alması sağlanmıştır. Bunun yanında hayat bilgisi programında yer almayan birçok değer, sosyal bilgiler programında yer almıştır. Aile birliğine önem verme, bağımsızlık, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, sorumluluk ve temizlik gibi değerler sadece sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken değerler olarak tasarlanmıştır. Bu durum çocuğun psikolojik ve fiziksel açıdan belli bir olgunluğa erişmesi ve toplumda kendisine yüklenen vazifenin daha belirginleşmeye başlaması ile alakalıdır.

Program incelendiğinde dikkati çeken bir diğer husus da, hayat bilgisi dersinin becerileri içerisinde yer alan ve sosyal bilgiler dersinde değer olarak kabul gören bazı unsurların, hayat bilgisi dersinde öz yönetim becerisi ile bireye başka bir başlık altında kazandırılmaya çalışıldığıdır. Bunlar; farklılıklara saygı duyma ve sorumluluk gibi sosyal bilgiler dersinde değer olarak kabul gören yargılardır.

Yöntem

Çalışma da doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde temel amaç; araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman incelemesi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, Hayat bilgisi dersinin müfredat programı incelenmiş, programda yer alan ve kişisel nitelikler şeklinde adlandırılan değerlerin temalar içerisinde ki dağılımına bakılmıştır. "okul heyecanım", "benim eşsiz yuvarım" ve "dün, bugün, yarın" temaları tek tek incelenen temalardır. Hangi kişisel niteliğe (değer) hangi temadaki kazanım içerisinde yer verildiği ortaya konmuş, bu şekilde kişisel niteliklerin temalara göre dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Hayat bilgisi dersinin programında yer alan kişisel niteliklerin (değerlerin) temalar içerisindeki yeri

Hayat bilgisi dersinde öğrencilere kazandırılması gereken toplam kişisel niteliklerin sayısı 106 tanedir. Programda yer alan bu kişisel niteliklerin sınıflara dağılımı aşağı yukarı birbirinin aynı iken temalara göre dağılımı birbirinden farklılık arz etmektedir. Bütün temalar içerisinde ve her sınıf düzeyinde “Dün, bugün, yarın” teması en az kişisel niteliklerin bulunduğu temadır.

Aşağıda ki tablolarda sınıf düzeyine göre kişisel niteliklerin temalara göre dağılışı yer almaktadır.

Tablo 2: Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilere 1.Sınıfta Verilmesi Gereken Kişisel Niteliklerin (Değerlerin) Temalarda ki Yeri

Kişisel Nitelikler	Temalar			Toplam Kazanım
	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın	
Kazanım Numarası	2.sınıf A3,A6,A8,A9,A10,A13,A15,A17,A18,A25,A26,A28,A29,A30,A31,A32	2.sınıf B15,B17,B18,B19,B20,B21,B25,B26,B27,B28,B29,B30,B35	2.sınıf C2,C3,C6,C9,C10,C12,C20,	
Kazanım Sayısı	16	13	7	36

Tabloya bakıldığında İlkokul 1.sınıfa devam eden bir öğrenciye her bir tema içerisinde verilmesi gereken değer sayısının farklılık arz ettiği görülmektedir. Bütün temalar içerisinde verilmesi gereken toplam değer sayısı 1.sınıfta 35 tanedir. “Okul heyecanım” teması içerisinde verilmesi gereken değer sayısı 19 iken, “benim eşsiz yuvam” teması içerisinde 12 değer kazandırılması amaçlanmıştır. “Dün, bugün, yarın” teması içerisinde ise, sadece 4 değer kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Tablo 3: Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilere 2.Sınıfta Verilmesi Gereken Kişisel Niteliklerin(Değerlerin) Temalar ki Yeri

Kişisel Nitelikler	Temalar			Toplam Kazanım
	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın	
Kazanım Numarası	1.sınıf	1.sınıf	1.sınıf	
	A1,A2,A3,A5, A6,A8,A10,A11,A12,A13,A14 ,A15,A16,A17, A20,A22,A24, A25, A28	B5,B6,B8,B9,B10,B11,B13,B14,B16,B17,B18,B21	C3,C5,C7,C8 ,	
Kazanım Sayısı	19	12	4	35

Tabloya bakıldığında öğrencilere 2.sınıfta hayat bilgisi dersinde toplam 36 değer kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu değerlerin temalara göre dağılımında 1.sınıfta olduğu gibi farklılıklar göze çarpmaktadır. 2.sınıfta “okul heyecanım” teması ile toplam 16 değer, “benim eşsiz yuvam” teması ile 13, “dün, bugün, yarın” teması ile de 7 değer öğrencilere verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Tablo 4: Hayat Bilgisi Dersinde Öğrencilere 3.Sınıfta Verilmesi Gereken Kişisel Niteliklerin(Değerlerin) Temalarda ki Yeri

Kişisel Nitelikler	Temalar			Toplam Kazanım
	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın	
Kazanım Numarası	3.sınıf	3.sınıf	3.sınıf	
	A2,A4,A5,A6, A7,A12,A17,A19,A27,A30,	B9,B10,B15,B17,B20 ,B21,B24,B29,B31,B32,B33,B34,B35,B36 ,B38,B42, B43,B45	C6,C7,C9,C10, C12,C15,C17,	
Kazanım Sayısı	10	18	7	35

Tablodan da görüleceği gibi hayat bilgisi dersinde 3. Sınıfta öğrencilere toplam 35 değer verilmektedir. 3. Sınıfta okul heyecanım teması ile toplam 10, benim eşsiz yuvam teması ile 18, dün, bugün, yarın teması ile 7 değer öğrencilere verilmektedir.

Hayat bilgisi dersinde temalarda yer alan kişisel nitelikler(değerler)

Hayat bilgisi dersinde kazanımlar içerisinde verilmesi gereken kişisel niteliklerin verilme sayısı ve sıklığı da farklılıklar arz etmektedir. Aşağıda ki tabloda bu durumu görmek mümkündür.

Tablo 5: Hayat Bilgisi Dersinin 1. Sınıfında Temalarda Yer Alan Kişisel Nitelikler(Değerler) ve Sayıları

Değerler	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın
Özsaygı	5	7	1
Özgüven	3	4	1
Toplumsallık	4	3	1
Sabır	4	-	-
Hoşgörü	6	2	-
Sevgi	3	4	-
Saygı	4	1	-
Barış	1	1	-
Yardımseverlik	2	2	-
Doğruluk	1	-	-
Dürüstlük	1	1	-
Adalet	2	1	-
Yeniliğe açıklık	1	1	1
Vatanseverlik	3	-	1
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	2	-	1
Toplam	42	27	6

Hayat bilgisi dersinin 1.sınıfında okuyan öğrencilere okul heyecanım teması içerisinde toplam 42 değer vermeye çalışıldığı görülmektedir. Benim eşsiz yuvam teması içerisinde verilmesi uygun görülen değer sayısı ise toplam 27 adettir. Dün, bugün yarın teması içerisinde toplam 6 tane değer öğrencilere vermeye çalışılmaktadır. Tablodan da görüleceği gibi okul heyecanım teması içerisinde en çok hoşgörü değeri kazanımlar içerisinde yer alan değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoşgörü değeri toplam 6 kez kazanımlar içerisinde yer verilen değerdir. Özsaygı en çok yer verilen(5 kez) diğer değer olarak görülmektedir. Hayat bilgisi dersinde yer

alan toplam 15 değerin tamamına okul heyecanı temasının kazanımları içerisinde yer verilmiş olduğunu görüyoruz. Bu durum tema içerisinde işlenen kazanımların kişisel niteliklere uygun olması ile açıklanabilir. Başka bir ifade ile işlenecek olan konular değer kazandırmaya elverişli konulardır. Bu tema içerisinde kişinin daha çok kendi yeteneklerinin farkına varması ve kişiliğinin gelişmesine ve sağlamlaşmasına uygun olarak hazırlanan kazanımlar, kişisel nitelik(değer) geliştirmeye ve kazandırmaya da çok uygundur. Örneğin “fiziksel özelliklerini fark ederek kendini tanıtır ve tanıtır” okul heyecanı temasının ilk kazanımıdır. Bu kazanıma uygun olarak da öz saygı ve öz güven değerinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu tema ile toplumsallık, saygı ve sabır en çok yer verilen(4 kez) diğer değerlerdir. Sabır değerinin bu düzeyde bu kadar sıklıkla verilmesi tartışılabilir bir konudur. Çünkü bu gelişim düzeyinde ki bireylere sabır değerini kabul ettirmek ve onu bir yaşam biçimine dönüştürmelerini beklemek biraz zor bir ihtimal gibi gözükmektedir.

Benim eşsiz yuvam teması içerisinde toplam 27 değer öğrencilere verilmeye çalışılmaktadır. Bu değerler içerisinde “öz saygı” en çok verilmek istenen değerdir. “Özgüven” ve “sevgi” değeri en çok verilmek istenen diğer değerlerdir. Okul heyecanı teması içerisinde yer verilip, benim eşsiz yuvam teması içerisinde yer almayan bazı değerler de bulunmaktadır. Bunlar “sabır”, “doğruluk”, “vatanseverlik” ve “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” dir. Hayat bilgisi dersinin bir diğer teması olan dün, bugün, yarın teması içerisinde toplam 6 değer öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunlar “özsaygı”, “özgüven”, “toplumsallık”, “yeniliğe açıklık”, “vatanseverlik” ve “kültürel değerleri korum ve geliştirme” dir.

Program incelendiğinde, 1.sınıfta temalarda yer verilen her bir kazanım içerisinde yer alan değer sayısının ve adedinin kazanımın özelliğine bağlı olarak değiştiğini görüyoruz. Başka bir ifade ile konunun özelliği verilen değer ile doğru orantılıdır. Ancak aslında uygun olmasına rağmen kazanım içerisinde bazı kişisel niteliklere yer verilmediğini de gözlemleyebiliyoruz. Örneğin kişisel nitelik sayısının oldukça az olduğu dün, bugün yarın teması içerisinde yer alan *“küçükken sahip olduğu bir oyuncak ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade ederek bunu arkadaşlarıyla paylaşır.”* Kazanımı içerisinde sadece “toplumsallık” değerinin verilmesi bir eksiklik gibi görülebilir. Hâlbuki bu kazanım “yardımseverlik”, “özgüven”, “sevgi” gibi kişisel nitelikleri de kazandırmaya uygun gibi görülmektedir. Benzer duruma diğer bazı kazanımlarda da rastlamak mümkündür.

Tablo 6: Hayat Bilgisi Dersinin 2. Sınıfında Temalarda Yer Alan Kişisel Nitelikler (Değerler) ve Sayıları

Değerler	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın
Özsaygı	3	1	2
Özgüven	3	3	2
Toplumsallık	4	1	1
Sabır	-	1	-
Hoşgörü	1	-	-
Sevgi	3	2	-
Saygı	-	2	-
Barış	2	-	-
Yardıms severlik	3	1	1
Doğruluk	2	1	-
Dürüstlük	2	1	-
Adalet	-	2	-
Yeniliğe açıklık	2	3	3
Vatanseverlik	2	1	-
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	3	1	1
Toplam	30	20	10

Hayat bilgisi dersinde 2.sınıfta kazanımlar vasıtasıyla verilmesi gerekli görülen toplam değer sayısı 60'dır. Bunlardan 30 tanesi okul heyecanım teması içerisinde, 20 tanesi benim eşsiz yuvam teması, 10 tanesi de dün, bugün yarın teması içerisinde öğrenciye aktarılması uygun görülen başlıca değerlerdir. 2. Sınıfta da 1. Sınıfta olduğu gibi her bir tema da yer alan değer sayısının farklılık arz ettiği görülmektedir. Bunun dışında kazanımlarla aktarılması hedeflenen değerlerin sayısının ve oranının da farklı olduğu görülür. Okul heyecanım teması içerisinde sabır, saygı ve adalet değeri dışında hemen hemen her değer aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu tema içerisinde toplumsallık değeri en çok kazandırılmaya çalışılan değer (4 kez) olarak karşımıza çıkmaktadır. Özsaygı, özgüven, sevgi, yardıms severlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme(3'er kez) bu tema ile verilmesi öngörülen diğer değerlerdir. Bu temada en az "hoşgörü" değeri kazanımlar içerisinde bulunan değerdir. Benim eşsiz yuvam teması ile öğrencilere toplam 20 değer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu tema ile de hoşgörü ve barış değeri dışında diğer değerlerin tamamına yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu tema ile en çok özgüven ve yeniliğe açıklık değeri (3'er kez) aktarılmaya çalışılmaktadır.

Sevgi, saygı ve adalet (2'şer kez) en çok verilmesi öngörülen diğer değerlerdir. 2. sınıfta dün bugün ve yarın teması içerisinde toplam 10 değer verilmesi hedeflenmiştir. Bu temada yeniliğe açıklık en çok kazanımlar içerisinde yer verilen(3 kez) değerdir. Öz saygı, özgüven, toplumsallık, yardımseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme bu tema ile kazandırılması gerekli görülen diğer değerlerdir.

Tablo 7: Hayat Bilgisi Dersinin 3. Sınıfında Temalarda Yer Alan Kişisel Nitelikler (Değerler) ve Sayıları

Değerler	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın
Özsaygı	-	2	-
Özgüven	2	2	-
Toplumsallık	1	2	-
Sabır	1	2	-
Hoşgörü	3	4	-
Sevgi	3	5	-
Saygı	2	4	-
Barış	3	1	-
Yardımseverlik	2	-	-
Doğruluk	1	1	-
Dürüstlük	1	1	-
Adalet	2	1	-
Yeniliğe açıklık	-	3	1
Vatanseverlik	-	2	6
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	-	2	4
Toplam	21	32	11

3.sınıfta öğrencilere kazanımlar yoluyla temalar içerisinde aktarılması öngörülen değer sayısı, toplam 64'dür. Okul heyecanım teması ile 21 değer kazandırılması amaçlanmıştır. Bu temalar içerisinde en çok(3'er kez) hoşgörü, sevgi ve barış değerinin kazandırılması uygun görülmüştür. Bunun dışında özgüven, saygı, yardımseverlik ve adalet değerleri en çok kazandırılması istenen diğer değerlerdir. Bu tema da öz saygı, yeniliğe açıklık, vatanseverlik kültürel değerleri koruma ve geliştirme gibi değerlere kazanımlar içerisinde hiç yer verilmemiştir.

Benim eşsiz yuvam teması ile de toplam 32 değer, öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu temada en çok üzerinde durulan değer, sevgi değeridir. Bunun dışında hoşgörü ve saygı değeri de bu tema içerisinde ikinci sırada önemle verilmesi gereken değer olarak görülmüştür. Bu tema içerisinde bütün değerlere yer verilmiş iken, sadece yardımseverlik değerine kazanımlar içerisinde yer verilmediğini görmek

mümkündür. Bu durum kazanımların kendi özelliğinden kaynaklı bir durum olsa gerektir.

Dün, bugün ve yarın teması içerisinde toplam 11 değer kazandırılması hedeflenmiştir. Burada dikkati çeken husus, sadece kazanımlar içerisinde yeniliğe açıklık, vatanseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme gibi değerlerin kazandırılmaya çalışılmasının öngörülmesidir. Onun dışında diğer değerlere yer verilmemiş olduğunu görüyoruz. Hayat bilgisi dersinin okutulduğu son sınıfın son temasında en çok vatanseverlik (6 kez) değerine kazanımlar içerisinde yer verilmiş olması dikkati çeken bir diğer husustur. Bu tema içerisinde ayrıca kültürel değerleri koruma ve geliştirme üzerinde durulması hedeflenen diğer değer olarak görülmüştür.

Aşağıdaki tabloda ise temalar içerisinde yer alan değerlerin toplam sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 8: Hayat Bilgisi Dersinin 1.2.3. Sınıfında Temalarda Yer Alan Kişisel Nitelikler (Değerlerin) Toplam Sayıları

Değerler	Okul Heyecanım	Benim Eşsiz Yuvam	Dün, Bugün, Yarın
Özsaygı	8	10	3
Özgüven	8	9	3
Toplumsallık	9	6	2
Sabır	5	3	-
Hoşgörü	10	6	-
Sevgi	9	11	-
Saygı	6	7	-
Barış	6	2	-
Yardımseverlik	7	3	1
Doğruluk	4	2	-
Dürüstlük	4	3	-
Adalet	4	4	-
Yeniliğe açıklık	3	7	5
Vatanseverlik	5	3	7
Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	5	3	6
Toplam	94	79	28

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi, hayat bilgisi dersinde temalarda yer alan değerlerin sayıları birbirine eşit değildir. Bazı değerler kazanımlarda diğerlerine göre daha çok yer almıştır. Tablo incelendiğinde bu durum daha açık bir biçimde görülecektir. Tabloya baktığımızda, “okul heyecanım” temasında en çok yer verilen

değer (10 kez) “hoşgörü” dür. Bunun dışında “toplumsallık” ve “sevgi” ikinci sırada yer alan bir diğer değer (9 kez) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema içerisinde en az yer alan değer ise “yeniliğe açıklık”tır. “Benim eşsiz yuvam” temasında ise daha çok “sevgi” değerine(11 kez) yer verilmiştir. Bu temada ikinci sırada yer verilen değer(10 kez) “özsaygı”dır. Ayrıca “özgüven” de bu temada en çok bulunan(9 Kez) bir diğer önemli değerdir. Bu tema ile en az yer verilen değer(2 kez) ise “doğruluk”tur. Bunun dışında “sabır”, “yardımseverlik”, “dürüstlük”, ve “vatanseverlik” en az yer verilen diğer değerler olarak görülmektedir. “Dün, bugün, yarın” teması değer sayısının en az olduğu temadır. Bu temada en çok yer alan değer(7 kez) “vatanseverlik”tir. Kültürel değerleri koruma ve geliştirme(6 kez) ile “yeniliğe açıklık” en çok tema içerisinde yer verilen(5 kez) diğer değerlerdir. Temada en az yer alan değer(1 kez) ise, “yardımseverlik” tir. Sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, doğruluk, dürüstlük, adalet gibi değerlere de bu temada hiç yer verilmemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Hayat bilgisi dersi, değerler eğitiminin bireylere aktarımına en uygun olan ve ilköğretimde okutulan ilk derstir. Programın vizyonunda, kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık, değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek ifadeleri ile değer eğitiminin programın temel anlayışlarından birini oluşturduğunu anlamak mümkündür. Zaten hayat bilgisi dersinin programında çocukların temel yaşam becerilerini kazanmaları ile birlikte olumlu kişisel niteliklerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir (MEB,2005). İfadesi hayat bilgisi dersinin bilgi aktarmaktan ziyade olumlu kişisel niteliklere sahip bireyler yetiştirmeyi daha çok amaçladığını görüyoruz. Hayatın henüz başında bulunan bu küçük zihinleri ağırlıklı olarak bilgi bombardımanına tutmanın faydası tartışılabilir bir konudur. Kişisel niteliklerin geliştirilmesinde, öğrencinin yaşamını idame ettirdiği aile çevresi ile zamanının büyük bir bölümünü geçirdiği okul ve çevresine önemli görevler düşmektedir. Unutmamak gerekir ki çocuğun değer eğitimini ilk aldığı yer onun ailesidir bu yüzden ailenin yüklediği sorumluluk daha fazladır.

Yukarıda değinmeye çalıştığımız gibi ailenin sağladığı öğrenme yaşantıları ve sunulan sosyal modellerin çocuktaki olumlu sosyal davranış ve değerlerin gelişmesinde önemli yeri vardır. Çocuklarına olumlu sosyal davranış olanakları yaratarak bunları ödüllendiren ve olumlu sosyal davranışlarıyla çocuğuna model olan ana-baba, yardımsever işbirliği içerisinde olan çocukların gelişmesine katkıda bulunabilir (Morgan, 2000).

Hayat bilgisi programında kişisel nitelikler adıyla toplam 15 değer bulunmaktadır. Bu değerler özsaygı, özgüven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, Yeniliğe açıklık,

vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirmedir. Bahsedilen değerler hiç şüphe yok ki öğrencilere aktarılması gereken değerlerdir. Ancak değerlerin temalar içerisinde yer alan kazanımlarda ki dağılımı aynı değildir. Bazılarına belki olması gerektiği gibi çok fazla yer verilmişken, bazılarında daha az yer verildiğini görüyoruz. Burada dikkatimizi çeken husus öğrencilerin seviyesine uygun olmasına rağmen bazı değerlere hiç yer verilmemiş olmasıdır. Bunlardan biri belki de en önemlisi paylaşma değeridir. Paylaşma değeri ile birlikte dayanışma, temizlik ve sorumluluk gibi değerlere de hayat bilgisi programı içerisinde yer verilmiş olması uygun olacaktır kanısındayız. Bu değerlere uygun kazanımlarda mevcuttur. Örneğin 1.sınıfta “okul heyecanım” temasının içerisinde bulunan “*kişisel bakımını sağlamak için yapabileceklerini belirler*” kazanımı temizlik değerine uygun bir kazanımdır. Yine aynı tema içerisinde bulunan “*okul ve sınıf kurallarını belirleme çalışmalarına katılır ve bu kurallara uyar*” kazanımı içerisinde sorumluluk değerine yer verilmesi uygun olurdu kanaatindeyiz.

Olumlu sosyal davranışlardan bazıları örneğin paylaşma 18 aylık bebeklerde görülebilir çocuklar bu dönemde özellikle yardımseverlik ve paylaşma gibi değerleri anne ve babalarını taklit ederek öğrenirler (Morgan, 2000). Birinci sınıfta “benim eşsiz yuvam” teması içerisinde yer alan “*Ailenin dayanışma ve işbirliği yapılan özel bir çevre olduğunu kavrar*” kazanımı da dayanışma değerini aktarmaya çok uygundur.

Bahsedilen değerler, temalar içerisindeki kazanımlar yoluyla öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Bazen bir kazanım içerisinde sadece bir değer öğrencilere aktarılırken, bazen birkaç değer aynı kazanım içerisinde yer alabilmektedir. Kazanımın özelliğine bağlı olarak hiçbir değere yer verilmediği durumlarda göze çarpmaktadır. Bazen de çok uygun olmasına rağmen kazanımlar kanalıyla hiçbir değeri aktarmaya gerek duyulmadığı tespit edilmiştir. Hayat bilgisi dersinin bir işlevinin de değer aktarmak olduğu göz önünde bulundurulacak olursa uygun kazanımlarla değer öğretmeye mümkün olduğunca yer vermek gerekir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekir ki hayat bilgisi dersi, bireyin kişiliğinin oluşumunda ona yardımcı olabilecek, gerçek yaşam problemlerini çözmeye ona yol gösterecek temel derslerden en önemlisidir. İçeriği yaşamdan çok kopuk olmayan bu dersin, bireyin hayatı anlamlandırmasına da yardımcı olabilecek işlevi bulunmaktadır. Bireyin hayatı anlama ve anlamlandırma çabası, ona değer kazanma ya da kazandırma imkanı da tanıyacaktır.

Hayat bilgisi dersinde bireye, değer ya da kişisel nitelik kazandırmak beceri ile birlikte, bilgi aktarmaktan daha önemli olmalıdır. Çünkü değerler mutlu bireylerin dolayısıyla da mutlu bir toplumun oluşturulmasında, bilgiden daha önemli işleve sahiptir. Ayrıca bilginin elde edilmesinde, kitle iletişim araçları başta olmak üzere çok fazla alternatif mevcut iken, değer kazanmada ya da kazandırmada böyle bir durumdan bahsetmek çok daha zordur. İşte bu açıdan hayat bilgisi dersinde öğrenciye kazanımlar aktarılmaya çalışılırken, uygun olan değere yer vermek üzerinde durulması gereken bir husus olmalıdır.

Öneriler

1.Hayat bilgisi dersinde hemen hemen her kazanım kişisel nitelik (değer) aktarmaya imkan tanıyacak şekilde hazırlanmıştır. Mümkün olduğunca her kazanımın bir değer aktaracak şekilde düzenlenmesi gerekir.

2.Temalar içerisindeki kazanımlar aracılığıyla kişisel nitelik (değer) kazandırılırken bireyin gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır

3.Bireyin toplumsallaşmasına katkıda bulunan çok önemli değerler bulunmaktadır. Değer kazandırılmaya çalışılırken bunlara daha çok yer verilmelidir.

4.Okul çevresinin değer aktarımına uygun bir şekilde düzenlenmesi çok önemlidir.

5.Değer aktarımında öğrenci ailesi ile öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Bu sebeple tavır ve davranışlarda bu hususun göz önünde bulundurulması ve ona göre davranılması son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II.Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı, Ankara.

AKYÜZ, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara:PegemA Yayıncılık.

BİNBAŞIOĞLU, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÇİLENTİ, K. (1988). *Özel Öğretim Yöntemleri*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Eğitim Önlisans Yayınları, Eskişehir.

DİLMAÇ, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

FİCHTER, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?* Çeviren: Nilgün Çelebi Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.

HILL, B., V. (2004). "Values Education in Schools: Issues and Challenges." *Primary & Middle Years Educator*. 14476436. Vol:2, Issue 2.

KODAMAN, B. (1999). *Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi*, Ankara:TTK Basımevi.

-
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7.Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu*, Ankara:MEB Yayınları
- MORGAN, C., T. (2000). *Psikolojiye Giriş*, McGraw-Hill Book Company, New York, U.S.A, Ankara:Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Yayın No:1.
- KİRSCHENBAUM, H. (1995). *100 Ways to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- KUCURADI, J. (1995). *Felsefi Acıdan Eğitim ve Türkiye’de Eğitim*, İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu.
- KUŞDİL, M., E. ve KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı.” *Türk Psikoloji Dergisi*, S.45, ss.59-76.
- ROKEACH, M. (1973). *The Nature of Human Values*. The Free Press, New York.
- SÖNMEZ, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Klavuzu*, Ankara:Anı Yayıncılık.
- ŞİMŞEK, N. (2010). 2005 Hayat Bilgisi Programına Önceki Programlarla Karşılaştırmalı Bir Bakış, (Ed:Baydal, N,). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- VARIŞ, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları,
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi